

ФАХОВА МАЙСТЕРНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗНЗ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті проаналізовано педагогічну спадщину видатного українського педагога-гуманіста В. Сухомлинського щодо фахової майстерності керівника загальноосвітнього навчального закладу; визначено роль директора школи у навчанні та вихованні підростаючого покоління.

Початок ХХІ століття характеризується новими політичними, економічними, соціально-культурними умовами, у яких відбувається створення системи освіти України. На сучасному етапі розвитку освіти велике значення має пошук та вдосконалення ефективних методів управління загальноосвітніми навчальними закладами, удосконалення змісту загальної освіти, удосконалення інноваційних технологій навчання та виховання. Відповідно до нових соціальних завдань зростають вимоги до змісту і характеру управлінської діяльності керівників шкіл, якості та ефективності навчально-виховного процесу. Керівник ЗНЗ повинен володіти такими діловими і особистісними якостями, які допоможуть йому успішно вирішувати проблеми будь-якої складності і в будь-якому підрозділі школи.

У становленні освіти важко переоцінити значення педагогічної спадщини видатного педагога Василя Сухомлинського. Його називають великим діячем освіти, якому були властиві подвижництво, повна самовіддача, благородство. Сільський учитель і оригінальний теоретик педагогіки, талановитий директор школи, автор сотень педагогічних творів, дуже скромна і сором'язлива людина – такою цілісною натурою був В. Сухомлинський. Його науково-педагогічна спадщина є надійним підґрунтям модернізації національної освіти України. Значний внесок В. Сухомлинський зробив у розробку теорії і практики управління навчальним закладом.

Науково-педагогічна спадщина видатного українського педагога-гуманіста В. Сухомлинського з роками не втрачає своєї актуальності. Вітчизняні та закордонні науковці значну увагу приділяють вивченню творчості В. Сухомлинського. Важливими є дослідження науковців М. Антонця, М. Богуславського, Г. Бучківської, С. Денисюк, М. Гусаковського, Н. Дічек, І. Зязюна, Б. Лихачова, О. Коваль, В. Кумаріна, С. Лашина, Л. Мілкова, О. Пшеврацької, О. Сухомлинської та ін.

Незважаючи на наявність значної кількості публікацій щодо вивчення творчості В. Сухомлинського, його внесок у розвиток теорії управління навчальним закладом вивчений мало. Тому метою даної статті є дослідження праці видатного педагога стосовно фахової педагогічної майстерності керівника навчального закладу та визначити її роль у навчанні та вихованні підростаючого покоління.

* © Одайник С. Ф.

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

Останнім часом важливого значення набувають принципи управління школою, що їх застосовував у своїй роботі В. Сухомлинський: гуманізм, ставлення до дитини як до унікальної особистості, природовідповідність, культуровідповідність, опора на позитивне в дитині, створення ситуації успіху, одухотворення знання, формування радості пізнання, створення «інтелектуального фону школи» тощо. Головною метою його педагогічної творчості було формування всебічно розвиненої особистості. Василь Олександрович у своїх творах обґрунтував шляхи, засоби й методи формування людини відповідно до цілей суспільства з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей розвитку дитини.

Як керівник школи, В.О.Сухомлинський особливу увагу надавав проблемам виховання дітей і молоді в душі гуманізму. Він неодноразово підкреслював, що нема і не може бути виховання гуманіста без людської любові і поваги до вихованців, бо саме розумна любов і повага роблять дитину здатною піддаватись впливові педагога і колективу.

У своїй книзі «Павлиська середня школа» видатний педагог зазначає: «Керівник школи буде хорошим, авторитетним наставником вчителів і учнів лише до тих пір, поки він вдосконалює свою майстерність вчителя і вихователя. Хороший директор – це перш за все хороший організатор, вихователь і дидакт не тільки по відношенню до дітей, яких він навчає на своїх уроках, але і по відношенню до всіх вихованців школи і вчителів» [1, с.31].

Уся освітня система керованої ним Павлиської школи була орієнтована на творення щастя кожного вихованця, доброго ставлення до дітей, створення умов для індивідуально-творчого розвитку кожної особистості. Предметом виховання в школі була людина – дитина, підліток, юнак, духовний світ конкретної дитини, джерела її розумового, морального, емоційного, фізичного, естетичного розвитку. Кожен педагог повинен був глибоко, до тонкощів знати індивідуальність кожного учня, стверджувати гуманне начало у вихованні. «Продовжуючи себе в своїх вихованцях, – писав В.О. Сухомлинський, – ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий час. Дух часу, взаємовідносини між людьми – все це залежить від того, які ми з вами, від того, якою є школа, що їй народ ввіряє своє майбутнє, від того, яке керівництво школою» [2, с.83].

Вихователь повинен ужитися у світ учня, бути наставником і другом, однопумцем, «переживати разом з ним радість перемоги і гіркоту втрати». Директору школи важливо також знати духовний світ кожної дитини. «В школі – десятки навчальних та самодіяльних колективів, в кожному з них протікає багатогранне духовне життя вихованців; директор – активний учасник цих колективів і перш за все друг, товариш вихованців. Шлях до серця дитини лежить через дружбу, через спільні інтереси, захоплення, почуття» [1, с.40].

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

Співробітництво дітей і дорослих, довіра дітям, виховання без покарань, творча праця і моральна свобода, можливість вибору вчинку, лінії поведінки, способу життя, прийняття відповідальності за свій вибір та інше – важливі гуманістичні принципи, на яких побудована педагогічна система В. Сухомлинського. Педагог-гуманіст прийшов до висновку, що діти тягнуться до того, хто сам тягнеться до них, не може жити без них, знаходить щастя і насолоду в спілкуванні з ними. Василь Олександрович писав: «Добре керувати навчально-виховним процесом – це означає досконало володіти наукою, майстерністю, мистецтвом навчання і виховання. Виховання в широкому розумінні – це багатогранний процес постійного духовного збагачення і оновлення тих, кого виховують, і тих, хто виховує» [2, с. 95].

Відносини у педагогічному колективі, за Сухомлинським, мають будуватися на принципах демократії, чесності, дружби, колективізму. Він радив: «Якщо ви хочете бути хорошим директором, прагніть передусім бути хорошим педагогом – хорошим учителем-дидактом і хорошим вихователем не лише щодо тих дітей, яких ви навчаєте на своїх уроках, а й щодо всіх вихованців школи, довірених вам суспільством, народом, батьками. Якщо ж ви, зайнявши посаду директора, вважаєте, що успіх залежить від якихось особливих адміністративних талантів, прощайтесь з думкою стати хорошим директором» [1, с. 38].

Василь Олександрович вважав дружню, відверту бесіду головним методом роботи директора з учителем. Основною вимогою, що висував до вчителів Василь Олександрович, була вимога любові до своєї справи. «Щоб знайти в кожному учневі найсильнішу його сторону, відкрити в ньому золоту жилку, – пише В. О. Сухомлинський, – усі вчителі повинні бути людьми, пристрасно закоханими у свою працю, що вміють запалити вогник такої самої любові у своїх вихованців» [3, с.15]. Учителів у своїй школі він виростив сам, жив у кожному з них, кожного робив однодумцем – це були справжні педагоги. В. Сухомлинський ніколи не ходив на один урок до вчителя, а лише на систему уроків – 12-15 підряд. Перші три роки він не сварив молодого вчителя, а лише хвалив, підбадьорював, вів від успіху до успіху. Через три роки людина або назавжди залишалася в Павлівській школі, або назавжди йшла. Бути вчителем у школі В. Сухомлинського було нелегко. Сухомлинський писав: «Учні – збільшувальне скло незнання вчителя». Випускники школи іноді всі до одного вступали до вищих навчальних закладів.

Науковість – ще один з головних принципів, що використовував у своїй роботі В. Сухомлинський, коли перебував на посаді директора школи. Він вважав, що керівник закладу повинен добре володіти не тільки основами педагогіки, психології та інших наук про навчання й виховання, але й знати теоретичний матеріал з усіх предметів навчального плану середньої школи. «Директор повинен бачити край наук, основи яких

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

викладаються у школі. А про програму й нічого казати – це ази, без знання яких керівництво перетворюється в пусту балаканину» [4, с.420]. Цієї думки Василь Олександрович дотримувався впродовж тривалого періоду керівництва школою. Одним із найважливіших моментів, на думку великого педагога, є вміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. «Найважливіша місія директора, завуча – відкрити перед учителем один дуже важливий і водночас важко вловимий бік педагогічної діяльності: вчитель повинен думати про теоретичний матеріал, який він викладає, і одночасно спостерігати за розумовою працею школярів, бачити, спостерігати, аналізувати їхню увагу, інтерес, волюві зусилля, ставлення до інтелектуальної праці і до вчителя». [4, с.419].

Василь Олександрович приділяв багато уваги питанню оцінювання знань учнів. «Характеризуючи якість знань, а отже, і якість праці, – пише він, – оцінка має яскраво виражений моральний смисл. У ній закладений стимул, під впливом якого в дитині повинно утверджуватися прагнення бути хорошою і не бути поганою». Сухомлинський пояснював, що «саме поняття «успіхи в навчанні» – річ відносна: в одного показником успіхів є »п'ятірки», а для когось і »трійка» – велике досягнення... Будь-яка програма з будь-якого предмета – це певний рівень, коло знань, але не жива дитина». Сухомлинський говорив: «Не ловіть дітей на незнанні, оцінка – не покарання, оцінка – радість» [4, с.83].

До сучасних керівників висуваються досить високі вимоги, що пов'язані із розвитком науки, техніки, технологій та гуманістичними змінами в суспільстві. Адже необхідною умовою високоякісного є не лише глибокі знання в професійній сфері та високий рівень освіченості, а й постійне поповнення та поновлення знань, високий рівень професіоналізму. Сухомлинський зазначав, що «удосконалення педагогічної майстерності – це передусім самоосвіта, особисті ваші зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці і в першу чергу культури мислення. Без індивідуальної думки, без допитливого погляду на власну працю неможлива ніяка методична робота» [5, с. 137].

Сьогодні як аксіома сприймається заклик В. Сухомлинського до директорів шкіл, педагогів, вихователів: «Ви – один із скульпторів, що творять людину майбутнього. Виховання – творення Людини – це ваша професія. На вас дивиться суспільство як на майстра-скульптора, від якого величезною мірою залежить майбутнє країни. Пам'ятайте, що кожна ваша помилка може обернутися потворністю людської особистості, болем душі, стражданнями. Ви, як творець людини, своєю майстерністю, умінням, мистецтвом повинні подавати приклад іншим скульпторам. Для того щоб людина, яку ми творимо..., стала вершиною моральної, інтелектуальної, естетичної досконалості, необхідна узгодженість дій усіх скульпторів» [5, с. 149].

В. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ ІЗ СУЧАСНІСТЮ

Використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського керівниками загальноосвітніх навчальних закладів є дуже актуальним у наш час. Розвиток культури управління сучасною школою – важлива умова інноваційного розвитку навчального закладу, умова якісних змін у системі загальної середньої освіти. Тільки за умови тісної співпраці директора школи з педагогічним колективом, використовуючи творчі ідеї та педагогічний досвід великого педагога, можна навчити дітей жити в гармонії з навколишнім світом, пам'ятати історію рідного краю, любити свою мову, а головне – сформувати вміння берегти всі ці надбання українського народу, що будуть сприяти вибору активної життєвої позиції української молоді.

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського багата й різноманітна. Його поради й рекомендації з окремих проблем керівництва навчальним закладом ґрунтуються як на багаторічному власному досвіді, так і на даних тогочасної науки та узагальненні досвіду кращих керівників шкіл країни. Упровадження й творче використання цього цінного досвіду великого педагога може сприяти розв'язанню назрілих проблем, що сьогодні нагромадилися в управлінні навчальним закладом.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 4. – К.: Радянська школа, 1977. – 638 с.
2. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 4. – К.: Радянська школа, 1977. – 638 с.
3. Сухомлинський В. О. Суспільство і вчитель / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 4. – К.: Радянська школа, 1977. – 638 с.
4. Сухомлинський В. О. // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 1. – К.: Радянська школа, 1977. – 638 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 2. – К.: Радянська школа, 1988. – 304 с.

Рідкоус О. В.*

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті визначена особливість системи педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського для початкової школи, обґрунтовані особливості методики екологічного виховання в початковій школі на основі педагогічної спадщини В. Сухомлинського та досліджені їх ефективність і використання у практиці сучасної початкової школи. Описані особливості використання принципів екологічного виховання, шляхи формування екологічної культури молодших школярів на екологічних традиціях рідного краю та школи.

© Рідкоус О. В.